ENERGIAPOLITIIKKA: YLEISET PERIAATTEET

Tässä Faktatietojen luvussa esitetään EU:n energiapolitiikan puitteet ja sen keskeiset tavoitteet, joita ovat hiilestä irtautuminen, kilpailukyky, toimitusvarmuus ja kestävyys. Siinä esitellään energiaunionin perustana oleva keskeinen lainsäädäntö aina uusiutuvia energialähteitä koskevasta direktiivistä sähkömarkkinoiden rakenteen uudistukseen. Samalla seurataan Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaan perustuvaa politiikan kehitystä ja pyrkimystä lopettaa riippuvuus Venäjän fossiilisista polttoaineista. Siinä kuvataan myös Euroopan parlamentin roolia lainsäädäntövallan käyttäjänä ja sen vaatimuksia kunnianhimoisemmista ilmastotavoitteista ja vahvemmasta rajatylittävästä energiayhteisvastuusta.

OIKEUSPERUSTA

— Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 194 artikla. SEUT:n 122 artiklaan (toimitusvarmuus) ja 170–172 artiklaan (energiaverkot) sisältyy asiaa koskevia erityismääräyksiä.

— Muita energiapolitiikkaan vaikuttavia SEUT-sopimuksen määräyksiä löytyy seuraavista artikloista:

  — SEUT:n 114 artikla, joka helpottaa sisämarkkinoihin liittyvän energialainsäädännön (esim. tehokkuusstandardit, verkkoja koskevat säännöt) hyväksymistä, sillä tavoitteena on pikemminkin poistaa kaupan esteitä kuin sanella kansallisia energiavalintoja.

  — SEUT:n 216–218 artikla, joissa annetaan EU:lle valtuudet neuvotella energian toimitusvarmuutta ja toimituskumppanuuksia koskevista kansainvälisistä sopimuksista ja panna ne täytäntöön. Näin varmistetaan yhtenäinen lähestymistapa maailmanlaajuisiin energiahaasteisiin.

— Euroopan atomienergiayhteisön (Euratom) perustamissopimus on EU:n ydinpolitiikan oikeudellinen perusta. Sitä ei sulautettu SEUT-sopimukseen vaan se säilyttiin erillisenä oikeudellisena kehyksenä.

TAVOITTEET

SEUT:n 194 artiklan mukaan EU:n energiapolitiikan päätavoitteina on

— varmistaa energiamarkkinoiden toimivuus

— varmistaa energian toimitusvarmuus unionissa

— edistää energiatehokkuutta ja energiansäästöä sekä uusiin ja uusiutuviin energialähteisiin perustuvien energiamuotojen kehittämistä

— edistää energiaverkkojen yhteenliittämistä.

Politiikan keskeisenä tavoitteena on edistää täysin yhdennetyn energiaunionin luomista.

SEUT:n 194 artiklan mukaisesti eräät energiapolitiikan alat kuuluvat jaetun toimivallan piiriin, mikä osoittaa pyrkimystä yhteiseen energiapolitiikkaan. Kullakin jäsenvaltiolla on kuitenkin edelleen oikeus päättää omasta energialähteiden yhdistelmästään ja hyödyntää omia polttoainelähteitään.

ENERGIAN SISÄMARKKINOIDEN YHDENTYMINEN: ENERGIAUNIONI

Täysin yhdentyneillä ja hyvin toimivilla energian sisämarkkinoilla voitaisiin varmistaa kohtuulliset energian hinnat, antaa tarvittavia hintasignaaleja vihreään energiaan tehtäville investoinneille, turvata energiatoimitukset ja edistää ilmastoneutraaliuden toteutumista mahdollisimman kustannustehokkaalla tavalla. Energian sisämarkkinoita koskeva lainsäädäntö perustui alun perin rajatylittävän yhteistyön ja oikeudenmukaisten vähittäismarkkinoiden periaatteisiin. Sittemmin lainsäädännössä on keskitytty riskeihin varautumiseen, koordinointiin, kuluttajille tarkoitettuihin kannustimiin, hiilestä irtautumiseen ja energian toimitusvarmuuteen. Lisätietoja löytyy faktatietojen energian sisämarkkinoita käsittelevästä luvusta (2.1.9).

VUOSIEN 2030 JA 2050 TOIMINTASUUNNITELMIEN TOTEUTTAMINEN

A. Nykyisen energiapolitiikan puitteet

1. Vihreän kehityksen ohjelma ja 55-valmiuspaketti (2021–2024)

Euroopan vihreän kehityksen ohjelma on EU:n ensisijainen strategia ilmastoneutraaliuden saavuttamiseksi vuoteen 2050 mennessä. Sitä toteutetaan vuonna 2021 laaditun 55-valmiuspaketin avulla. Tämän lainsäädäntöpaketin tarkoituksena on vähentää kasvihuonekaasujen nettopäästöjä vähintään 55 prosenttia vuoteen 2030 mennessä.

2. REPowerEU-suunnitelma (vuodesta 2022 alkaen)

Vihreän kehityksen ohjelmaa muutettiin vuonna 2022 käynnistetyllä REPowerEU-suunnitelmalla. Suunnitelman tavoitteena oli poistaa riippuvuus Venäjän fossiilisista polttoaineista nopeasti ja kokonaan. Suunnitelmassa nostettiin merkittävästi 55-valmiuskehyksen tavoitteita, ja se perustui kolmeen pääpilariin:

— energiansäästö

— toimitusten monipuolistaminen

— uusiutuvien energialähteiden käyttöönoton nopeuttaminen.

Suunnitelmassa otettiin käyttöön lähes 300 miljardia euroa pääasiassa elpymis- ja palautumistukivälineen käyttämättömistä lainoista ja päästökauppajärjestelmän päästöoikeuksien myynnillä rahoitettavista avustuksista.

3. Kohtuuhintaista energiaa koskeva toimintasuunnitelma (vuodesta 2025 eteenpäin)

Osana puhtaan teollisen kehityksen ohjelmaa esitettiin kohtuuhintaista energiaa koskeva toimintasuunnitelma, jolla pyritään alentamaan kotitalouksien ja teollisuuden energiakustannuksia. Se rakentuu seuraavalle neljälle pilarille:

— energiakustannusten alentaminen

— energiaunionin toteuttaminen

— investointien houkuttelu ja toimitusten varmistaminen

— kriisivalmius.

Siinä myös ilmoitettiin komission aikomuksesta ehdottaa Euroopan verkkopakettia. Paketti esiteltiin sittemmin joulukuussa 2025, ja sillä pyritään ratkaisemaan verkon ylikuormitus, lupamenettelyjen viivästykset, hajanainen suunnittelu, uusiutuvien energialähteiden integroinnin esteet ja infrastruktuurin turvallisuuden puutteet.

4. Tärkeimmät EU:n energia-alan säädökset

Säädös	Kuvaus
Euroopan laajuisten energia-infrastruktuurien suuntaviivat (Euroopan laajuinen energiaverkko TEN-E)	Suuntaviivat hyväksyttiin ensimmäisen kerran vuonna 2013, ja niitä tarkistettiin vuonna 2022, jotta ne olisivat vihreän kehityksen ohjelman tavoitteiden mukaisia. Uutta tarkistusta ehdotettiin osana verkkopakettia joulukuussa 2025. Niissä yksilöidään ja tuetaan yhteistä etua koskevia hankkeita. Nämä ovat laajamittaisia rajatylittäviä infrastruktuurihankkeita, jotka ovat olennaisen tärkeitä ilmastoneutraalin EU:n kannalta.
Uusiutuvia energialähteitä koskeva direktiivi	Ensimmäisessä uusiutuvia energialähteitä koskevassa direktiivissä (2009) asetettiin tavoitteeksi nostaa uusiutuvan energian osuus 20 prosenttiin EU:n kokonaisenergiankulutuksesta vuoteen 2020 mennessä. Eurostatin tietojen mukaan uusiutuvan energian osuus EU:ssa oli 22,1 prosenttia vuonna 2020. Toisessa uusiutuvia energialähteitä koskevassa direktiivissä (2018) otettiin käyttöön sitova tavoite, jonka mukaan uusiutuvan energian osuuden EU:n energian kokonaisloppukulutuksesta on oltava vähintään 32 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Kolmannessa uusiutuvia energialähteitä koskevassa direktiivissä (2023) tämä tavoite nostettiin 42,5 prosenttiin ja kunnianhimoisemmaksi tavoitteeksi asetettiin 45 prosenttia vuoteen 2030 mennessä.
Energiatehokkuusdirektiivi (EED)	Ensimmäisessä energiatehokkuusdirektiivissä (2012) asetettiin primäärienergian säästötavoitteeksi 20 prosenttia vuoteen 2020 mennessä ennusteisiin verrattuna. Tämän jälkeen tavoitetta nostettiin toisessa energiatehokkuusdirektiivissä (2018), jonka mukaan energiatehokkuutta on parannettava vähintään 32,5 prosenttia vuoteen 2030 mennessä vuoden 2007 ennusteisiin verrattuna. Tarkistetussa energiatehokkuusdirektiivissä (2023) vahvistettiin energiatehokkuus etusijalle -periaate ja asetettiin EU:lle sitova tavoite vähentää energian loppukulutusta 11,7 prosenttia vuoteen 2030 mennessä.
Rakennusten energiatehokkuutta koskeva direktiivi	Tarkistetussa rakennusten energiatehokkuutta koskevassa direktiivissä (2024) edellytetään, että kaikki uudet rakennukset ovat päästöttömiä vuodesta 2030 alkaen ja että olemassa olevat rakennukset muutetaan päästöttömiksi rakennuksiksi vuoteen 2050 mennessä.
Vedyn ja hiilettömän kaasun markkinoiden lainsäädäntöpaketti	Vuonna 2024 hyväksytyllä paketilla päivitettiin kaasudirektiivissä ja kaasuasetuksessa vahvistettuja EU:n maakaasumarkkinoita koskevia sääntöjä luomalla sääntelykehys vedylle ja muuttamalla kaasuinfrastruktuuria kohti hiilettömiä kaasuja. Siinä päätettiin myös lakkauttaa asteittain pitkäaikaiset fossiilista kaasua koskevat sopimukset vuoteen 2049 mennessä.

Sähkömarkkinoiden rakenne	EU:n sähkömarkkinat vapautettiin ja yhdennettiin peräkkäisillä paketeilla (vuosina 1998, 2003, 2009). Sähkömarkkinoiden rakennetta koskevalla vuoden 2024 muutosdirektiivillä ja sähkömarkkinoiden rakennetta koskevalla vuoden 2024 muutosasetuksella edistetään pitkäaikaisia sopimuksia, parannetaan kuluttajansuojaa ja mahdollistetaan energian yhteiskäyttö.
Energiaverotusdirektiivi	Direktiivissä vahvistetaan energiatuotteiden, kuten sähkön, liikenteen polttoaineiden ja lämmityspolttoaineiden, vähimmäisverokannat ja yhdenmukaistetaan verotusta sisämarkkinoiden tukemiseksi. Samalla jäsenvaltioille annetaan kuitenkin joustovaraa vähimmäisverokantojen suhteen. Neuvottelut ovat edelleen käynnissä vuonna 2021 annetusta ehdotuksesta energiatuotteiden verotuksen yhdenmukaistamiseksi EU:n ympäristö- ja ilmastopolitiikan kanssa.

B. Vuoden 2030 tavoitteet ja strateginen suunnittelu

Nykyisen sääntelykehyksen mukaan jäsenvaltioiden on laadittava kymmenvuotiset yhdennetyt kansalliset energia- ja ilmastosuunnitelmat vuosiksi 2021–2030, toimitettava joka toinen vuosi edistymisraportit ja laadittava johdonmukaiset kansalliset pitkän aikavälin strategiat sovittujen energiatavoitteiden ja Pariisin sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

ENERGIA-ALAN ULKOSUHTEIDEN LUJITTAMINEN

Sen jälkeen kun Venäjältä peräisin olevan energian tuonnista oli päätetty luopua asteittain, REPowerEU-suunnitelmassa ehdotettiin EU:n fossiilisten kaasujen käyttöön suuria ja nopeita, vähintään 155 miljardin kuutiometrin vähennyksiä. Tämä vastaa Venäjältä vuonna 2021 tuotua määrää. EU on samalla tehnyt yhteistyötä kansainvälisten kumppanien kanssa monipuolistaakseen toimituksia, turvatakseen nesteytetyn maakaasun tuonnin ja lisätäkseen uusia kaasutoimituksia. EU:n nykyinen energiapoliittinen strategia esitetään EU:n maailmanlaajuista ilmasto- ja energiavisiota koskevassa yhteisessä tiedonannossa. Strategian tavoitteena on nopeuttaa puhdasta ja kestävää siirtymää maailmanmarkkinoilla ja varmistaa samalla energian toimitusvarmuus ja raaka-aineiden saatavuus EU:ssa.

ENERGIAN TOIMITUSVARMUUDEN PARANTAMINEN JA YHTEENLIITTÄMINEN

Venäjän hyökättyä Ukrainaan toimitusvarmuudesta tuli EU:n tärkein prioriteetti energiapolitiikassa, jossa keskitytään kolmeen osa-alueeseen: infrastruktuurin häiriönsietokyky, resurssien monipuolistaminen ja koordinoidut hätätoimet. EU hyväksyi kesäkuussa 2022 kaasun varastointia koskevan asetuksen, jolla otettiin käyttöön sitovat EU:n laajuiset varastojen täyttötavoitteet (90 % ennen lämmityskautta). Pyrkimyksenä oli turvata riittävät kaasutoimitukset ennen talvikautta. Asetus hyväksyttiin alun perin hätätilavälineenä, mutta sen voimassaoloa jatkettiin vuoteen 2027.

Euroopan laajuisesta infrastruktuuripolitiikasta säädetään Euroopan laajuisia verkkoja (TEN) koskevissa asetuksissa (ks. 3.5.1 Euroopan laajuiset verkot). Niihin sisältyy energiainfrastruktuuria (TEN-E) koskevia toimenpiteitä. Euroopan laajuisia verkkoja koskevaa politiikkaa rahoitetaan Verkkojen Eurooppa -välineestä (ks. 3.5.2 Euroopan laajuisten verkkojen rahoitus).

ENERGIATEHOKKUUS

EU:n energiatehokkuuspolitiikan kulmakivi on uusi energiatehokkuusdirektiivi. Siinä asetetaan tavoite, jonka mukaan primäärienergian kulutusta (ohjeellinen tavoite) ja energian loppukulutusta on EU:ssa vähennettävä 11,7 prosenttia vuoteen 2030 mennessä vuonna 2020 tehtyihin ennusteisiin verrattuna. Direktiivi perustuu energiatehokkuus etusijalle -periaatteeseen, joka velvoittaa EU-maat varmistamaan, että energiatehokkuusratkaisut otetaan huomioon suunnittelua, toimintapolitiikkaa ja investointeja koskevissa päätöksissä (ks. 2.3.8 Energiatehokkuus).

Energiatehokkuusdirektiivissä muun muassa vahvistetaan energiatehokkuutta koskevat erityissäännöt julkiselle sektorille, jotta se voi näyttää esimerkkiä. Koko julkisen sektorin on saavutettava 1,9 prosentin vuotuinen energiankulutuksen vähennys vuoteen 2021 verrattuna. Jäsenvaltioiden on myös kunnostettava vuosittain vähintään kolme prosenttia julkisten elinten omistuksessa olevien rakennusten kokonaispinta-alasta.

UUSIUTUVA ENERGIA

Uusiutuvaa energiaa koskevassa EU:n politiikassa keskeinen säädös on uusiutuvan energian direktiivi. Siinä asetetaan sitovaksi tavoitteeksi, että uusiutuvien energialähteiden osuuden on oltava 42,5 prosenttia energian loppukulutuksesta EU:ssa vuoteen 2030 mennessä ja myöhemmin 45 prosenttia. Direktiivillä edistetään uusiutuvien energialähteiden (aurinkoenergia, tuulivoima, valtamerienergia, vesivoima, biomassa ja biopolttoaineet sekä geoterminen energia) hyödyntämistä kansallisten tukien ja EU:n rahoitusjärjestelmien avulla, sillä energiamarkkinat eivät yksinään pysty saavuttamaan uusiutuvien energialähteiden hyödyntämisen toivottua tasoa EU:ssa (ks. 2.3.9 Uusiutuvat energialähteet).

Jäsenvaltiot pyrkivät tukemaan EU:n energia- ja ilmastotavoitteiden saavuttamisen kannalta olennaisten seuraavan sukupolven uusiutuvan energian teknologioiden tutkimusta, kehittämistä ja käyttöönottoa. Tätä varten ne asettivat ohjeellisen tavoitteen, jonka mukaan innovatiivisten uusiutuvan energian teknologioiden osuuden olisi oltava vähintään 5 prosenttia kaikesta uudesta uusiutuvan energian kapasiteetista vuoteen 2030 mennessä.

EUROOPAN PARLAMENTIN ROOLI

Euroopan parlamentti toimii lainsäädäntövallan käyttäjänä energiaunionin muotoilussa ja on johdonmukaisesti vaatinut korkeampia ilmastotavoitteita ja vahvempaa rajatylittävää solidaarisuutta. Parlamentin viimeisimmät energiaa koskevat päätöslauselmat ilmentävät EU:n energiapolitiikan perustana olevien ilmasto- ja ympäristötavoitteiden merkityksen ja tason kasvua.

— Puhtaan teollisen kehityksen ohjelmasta 19. kesäkuuta 2025 antamassaan päätöslauselmassa parlamentti korosti tarvetta saada energiaunioni valmiiksi ja kehotti jäsenvaltioita, siirtoverkonhaltijoita ja komissiota lisäämään rajatylittävää sähkökauppaa ja pyrkimään saavuttamaan 15 prosentin yhteenliitäntäastetta koskevan nykyisen tavoitteen.

— Parlamentti antoi 19. kesäkuuta 2025 päätöslauselman sähköverkoista. Siinä se korosti, että sähköverkot ovat keskeinen tekijä EU:n siirtyessä vuoteen 2050 mennessä kilpailukykyiseen nettonollatalouteen. Samalla parlamentti kehotti jäsenvaltioita tarkastelemaan, optimoimaan, nykyaikaistamaan ja laajentamaan kattavasti sähköverkkokapasiteettiaan, mukaan lukien sähkönsiirto ja -jakelu.

— Parlamentti antoi 8. heinäkuuta 2025 päätöslauselman energian huoltovarmuudesta EU:ssa. Siinä se korosti, että on tärkeää lopettaa asteittain fossiilisten polttoaineiden tuonti Venäjältä, rakentaa kaasu- ja sähköyhteenliitäntöjä Keski- ja Kaakkois-Euroopan kautta pohjoinen–etelä-akselilla, monipuolistaa nesteytetyn maakaasun terminaaleja ja kehittää putkistoja.

Komissio antoi 17. kesäkuuta 2025 ehdotuksen asetukseksi, jolla lopetetaan asteittain kaiken putkikaasun ja nesteytetyn maakaasun tuonti Venäjältä EU:hun vuoden 2027 loppuun mennessä. Neuvottelujen aikana teollisuus-, tutkimus- ja energiavaliokunnan (ITRE) ja kansainvälisen kaupan valiokunnan (INTA) jäsenet kannattivat venäläisen öljyn tuonnin täydellistä kieltämistä ja venäläisestä kaasusta luopumisen nopeuttamista. Asetus venäläisen maakaasun tuonnin vaiheittaisesta lopettamisesta sekä venäläisen öljyn tuonnin vaiheittaisen lopettamisen valmistelusta (asetus (EU) 2026/261) hyväksyttiin 26. tammikuuta 2026. Siinä kielletään venäläisen nesteytetyn maakaasun ja putkikaasun tuonti syksyyn 2027 mennessä ja edellytetään, että jäsenvaltiot toimittavat 1. maaliskuuta 2026 mennessä monipuolistamissuunnitelmat, joissa esitetään yksityiskohtaiset välitavoitteet Venäjän energiatoimitusten korvaamiseksi. Parlamentti odottaa komission lainsäädäntöehdotusta, jolla kielletään öljyn tuonti Venäjältä EU:hun.

ITRE-valiokunta on yksi parlamentin suurimmista ja aktiivisimmista valiokunnista, ja siinä on 90 jäsentä. Se vastaa energian toimitusvarmuuteen, energiatehokkuuteen ja uusiutuvien energialähteiden integrointiin liittyvän kriittisen lainsäädännön laatimisesta ja muuttamisesta. Lainsäädäntötehtäviensä lisäksi ITRE-valiokunnalla on keskeinen rooli valvonnassa, komission ehdotusten tarkastelussa ja energiaunionin täytäntöönpanon seurannassa. Valiokunta järjestää asiantuntijoiden kuulemisia ja käy suoria neuvotteluja neuvoston kanssa ja auttaa siten varmistamaan, että energiapolitiikassa otetaan tasapuolisesti huomioon sekä teollisuuden kilpailukykyyn että kohtuullisiin kuluttajahintoihin liittyvät tarpeet. Näin se toimii Euroopan kestävän vaurauden portinvartijana.

Tämän tekstin on laatinut muutos-, innovointi- ja terveysasioista vastaava Euroopan parlamentin politiikkayksikkö. Lisätietoja aiheesta on teollisuus-, tutkimus- ja energiavaliovaliokunnan (ITRE) verkkosivustolla.

Marianne Simonne Eva MAQUET / Matias Kambic
04/2026